

Львівський державний університет
ім. І. Франка

На правах рукопису

Сафонік
Лідія Миколаївна

ЕКЛЕКТИКА ЯК СПОСІБ ПІЗНАННЯ

09.00.01 - онтологія, гносеологія, феноменологія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Львів - 1996

00752599 (.)

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана на
го університету ім. І. Франка.

Науковий керівник - доктор філософських наук, професор
ПАШУК А. І.

Офіційні опоненти - доктор філософських наук, професор
ПАРАХОНСЬКИЙ Б. О.

кандидат філософських наук, доцент
ПОПОВА Н. Л.

Провідна організація - Київський державний лінгвістичний
університет.

Захист відбудеться 19 вересня 1996 року о "15.30" годині
на засіданні спеціалізованої Вченої ради К 04.04.13 по присудженню
наукового ступеня кандидата філософських наук Львівського держав-
ного університету ім. І.Франка (м. Львів, вул. Університетська,
1).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського
державного університету ім. І. Франка.

Автореферат розісланий "14" серпня 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
кандидат філософських
наук

А. Т. Нечипорчук

АБ 35.396

Загальна характеристика роботи.

Актуальність теми дослідження. Динаміка суспільних процесів останніх років, яка зумовлена гострими суперечностями в усіх сферах життєдіяльності людини, вимагає поглибленого теоретичного аналізу культурно-історичних основ буттєвості людини для пошуку оптимальних шляхів вирішення глобальних проблем нашого життя. Філософське знання як своєрідна рефлексія світу з його проблемами, можливістю утвердитися як самовизначитися, розкриває, в процесі безперервного самовдосконалення і переорієнтації наукового пошуку, нові актуальні питання. Сьогодні перед філософією стоїть важливе завдання: розробити альтернативні методи наукового пізнання.

Актуальність розробки проблеми еkleктики зумовлена тим, що вона малодосліджена, практично "закинута", як філософський феномен. Першим, найабстрактнішим визначенням явища еkleктики є можливість вибору з множини різних шкіл, напрямків, вчень, тощо. Г.В. Карамішев, який вбачає природу і сутність еkleктики в цьому абстрактному визначенні, пише, що еkleктика є загальнометодологічним ворогом мистецтва, науки, культури, філософії, політики. Вважаємо, що приймати, чи не приймати еkleктику - справа самої думки. Але, як зауважує С.Аверінцев, думка, якщо вона приймає еkleктику, повинна підходити до неї чесно, як до одного зі своїх предметів, як до теми для роздумів: справа життя всьому давати, і визначати своє місце. Завдання думки полягає в тому, щоб всі проблеми, які ставить життя, розв'язувати в аналітичному зусиллі, давати собі звіт і відповідь.

Г.В. Карамішев відзначає, що еkleктика в наш час знаходить нові форми свого прояву. Він пише, що вона здатна завдати великої шкоди процесу пізнання явищ природи, суспільства, У мислення, справі

ЛНБ ім. В. Стефаніка

Інститут філософії

соціального прогресу, оскільки створені з її допомогою теорії можуть вносити плутанину в предметно-практичну діяльність усіх людей і кожної людини зокрема в облодінні і зміні навколишньої дійсності. У зв'язку з цим доречним є вислів Махатма Ганді, що відмовитися від насильства, в нашому випадку, над філософською проблемою може тільки той, хто перед цим відмовився від страху перед внутрішнім життям предмета дослідження, а не його міфологізованою реальністю.

Ступінь розробки проблеми. Негативне ставлення до еклектики як філософського феномена визначило неуха до її розробок. У той же час над проблемою еклектики плідно працювали не стільки філософи, скільки мистецтвознавці.

Можна виділити дві тенденції у розумінні феномена еклектики.

1. Еклектика трактується як "позанауковий" спосіб пізнання, який вартий осуду і заперечення.

2. Еклектика сприймається як спосіб пізнання, який первинно скеровує знання на пошук нових форм самовираження в творчій діяльності особистості.

До першої тенденції переважно належать дослідження в галузі філософії. Негативно еклектику розглядають Ю. Афанасьєв, С. Дембовський, Е. Ільєнков, Г. Карамішев, М. Каммарі, В. Кохановський, П. Лежебов, І. Нальотов.

Значне місце в розробці проблеми модернізму, історизму, стилізаторства, які ґрунтуються на принципі еклектики, займають роботи:

1. У галузі живопису: О. Гапановича, І. Кулікової, М. Малахова, Є. Рославця, Ф. Карцевої.

2. У галузі архітектури: Г. Іконнікова, О. Кириченко, А. Пуніна, Л. Танаєвої, А. Чегодаєва, Ернста Ульмана.

Мета й основні завдання дослідження. Оскільки проблема еkleктики вимагає поглибленої філософської розробки й аналізу, який дасть змогу уникнути вузькоспеціального підходу, то метою дисертаційного дослідження є теоретичний аналіз природи і сутності еkleктики, виявлення механізму роботи самої еkleктики, виявлення меж її застосування.

Завданням дослідження є:

1. Аналіз еkleктики на шляху встановлення нового знання.
2. Розгляд еkleктики як елементу побудови філософської теорії; типологія видів еkleктики.
3. Дослідження місця і ролі еkleктики в сфері філософської освіти.
4. Аналіз еkleктики в художній творчості.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в самій постановці та філософському аналізі проблеми еkleктики. Досліджено онтологічні, логіко-гносеологічні та практичні аспекти розвитку еkleктики як філософського феномена.

Вперше встановлено, що еkleктика - це первісний етап становлення нового знання. Розкрито природу і сутність еkleктики як елементу побудови філософської концепції певної системи. Визначено типологію видів еkleктики на основі вивчення її розвитку в історії філософського знання та досліджено суть її конкретних типів.

Розкрита природа і сутність еkleктики як засобу свободи композиції і пластичних якостей у художній творчості. Зроблено висновок, що еkleктика - це необхідний етап розвитку суспільного, наукового, індивідуального пізнання.

Практичне і теоретичне значення роботи. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у подальшій розробці теоретич-

них і методологічних проблем теорії пізнання, при формуванні концепції державотворення.

Дослідження еkleктики має безпосереднє значення у педагогічній діяльності викладача.

Основні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані при читанні спеціальних курсів з проблем онтології, гносеології, методології науки, історії та теорії, розвитку мистецтва.

На захист виносяться такі положення:

- еkleктика - це первісний етап становлення філософського знання;
- еkleктика - це фундамент, на основі якого можливе формування нового знання;
- еkleктика є вихідний засіб на шляху формування філософської та наукової дефініції;
- еkleктика - елемент побудови філософської концепції певної системи, і це органічно поєднується з відповіддю на питання:
 - а) в чому полягає природа філософського мислення;
 - б) як можна зрозуміти природу і сутність побудови внутрішньої структури теорії, якщо внести в неї новий елемент - еkleктику;
- кожному періоду розвитку історико-філософського знання властива певна типологія видів еkleптики;
- еkleктика у сфері художньої творчості - це засіб свободи композиції і пластичних якостей.

Апробація роботи: Матеріали і результати дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичній конференції "Філософія. Культура. Цивілізація." (м. Львів, 1991), на науково-практичній конференції "Культура і духовність" (м. Львів, 1991),

на міжнародній науково-практичній конференції (м. Луцьк, 1994), а також на науково-звітних конференціях Львівського Державного університету ім. І.Франка.

Публікації: Основні результати досліджень представлені в 5 друківаних працях, перелік яких наведено в кінці автореферату.

Особиста участь автора в отриманні наукових і практичних результатів: Дисертаційна робота виконана автором самостійно під керівництвом професора, доктора філософських наук, декана філософського факультету Львівського державного університету ім. І.Франка А. І. Пашука. Автором розроблено програму досліджень, проаналізовано стан розробки проблеми еkleктики як філософського феномена. Дисертант творчо узагальнила отримані результати та сформулювала висновки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження:

Наукові положення і висновки ґрунтуються на загальній теорії філософії, історико-філософському матеріалі та характеризуються необхідною повнотою аналізу спеціальної літератури з проблем еkleктики як філософського феномена.

Об'єм та структура роботи: Структура роботи визначена специфікою теми і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку основної використаної літератури. Робота надрукована на 148 сторінках. Бібліографічний покажчик містить 269 джерел, в тому числі 32 іноземних авторів.

Основний зміст роботи.

У вступі обгрунтовується актуальність вибраної теми, проводиться аналіз ступеня наукової розробки в сучасній філософській літературі, формується мета і завдання дослідження, розкривається наукова новизна положень, що виносяться на захист, теоретичне і практичне значення роботи.

Перший розділ - "Еклектика як шлях становлення нового знання"-присвячується висвітленню гносеологічних і онтологічних детермінант появи такого філософського феномена як еклектика, з'ясування можливостей еклектики у формуванні нового знання.

Феномен еклектики в своєму абстрактному визначенні розуміється нами як можливість вибору. На нашу думку можливість вибору закладена в самому принципі еволюції філософського знання.

Еклектика - це реакція нашого інтелекту на відтворення першочергової гармонії природи і духу. Можемо сказати, що корені еклектики містяться і не в природі, і не в знанні, а в їх сумісній присутності, тобто в самій можливості пізнання.

Розколотість світу життя, роз'єднаність внутрішніх субстанційних основ життя людини разом із розробленістю людського "Я" є іманентними основами продукування такого способу пізнання як еклектика.

Отже, еклектика, як іманентна потенція, з'явилася разом з теоретичним пізнанням. Але проблема полягає в тому, що повинні бути реальні основи для того, щоб еклектика з потенційного феномена перетворилася в реальний. Адже поняття є теоретичною реальністю тоді, коли відбувається реальний збіг реальної потенції з реальністю поняття. Може здаватися, що еклектика - мета філософії. Ні, навпа-

ки. Еклектика не є метою філософії. Еклектично сприймати знання про світ зовсім не природно, а умовно, бо повинні бути реальні передумови для розвитку такого явища.

Наявність філософії як факту і акту мислення – першочергова передумова, яка дала змогу еклектиці стати реальністю. Філософія як факт мислення-філософія шкіл та вчень. Ця філософія орієнтована насамперед на навчання за допомогою тексту як об'єктивації культури. Саме текст як "застигле" знання став тією реальністю, яка допомогла злиттю еклектики як потенційної реальності з реальністю її поняття.

Еклектика як потенція стає реальністю еклектики, коли всі питання, які можна задати світу і самому собі на визначеному рівні розвитку людської думки, а також всі завдання, які ми можемо сформулювати, вирішені.

Якщо реальність феномена еклектики суперечить нашій уяві, то як можна пояснити ті труднощі, з якими зіткнулася старогрецька філософія, а разом з нею і всі наступні? Невже тільки недостатнім рівнем розвитку думки пояснюються апорії Зенона і софізми софістів, еклектика шкіл елліно-римської філософії.

Еклектика є неоднорідною за своєю внутрішньою суттю. Сам факт наявності апорій, софізмів у будь-якій філософській системі дає нам право назвати цю систему замкнутою, а еклектику яка їй властива, – "еклектикою замкнутих систем". Завданням "еклектики замкнутих систем" є перегляд усіх можливих комбінацій компонентів, тобто підходів, вчень, які входять до цієї системи. Така еклектика готує систему до корінної перебудови. Як з'ясувалося в процесі дослідження, головною методологічною установкою еклектики такого типу є: по-перше, принцип сумніву, а, по-друге, твердження, що в усіх існуючих вченнях можна знайти як розбіжності, так і спільності. Тому зрозум-

мілю є спроба примирити існуючі авторитети, наприклад Фалеса, Анаксімена, Геракліта та інших. Цим устремлінням сприяло те, що коло реально можливих спроб знайти вирішення старих проблем обмежене.

"Еклектику замкнених систем" за механізмом розгортання можна назвати конвергентною. Конвергентна еклектика, як момент пізнання у послідовному процесі розвитку теоретичної думки, виступає як період попереднього синтезу різнопланового матеріалу в єдину систему. Отже, не дивно, що всередині однієї "системи-тенденції", як ми домовилися називати періоди розвитку філософії один щодо іншого, під знаком компромісу і еклектизму починають зароджуватися еклектичні вчення. Серед них, насамперед, можна назвати вчення Діогена Апполонійського і Гіппаса.

Конвергентна еклектика підготувала єдність старогрецьких філософських вчень в філософії Арістотеля і в той же час підготувала цю систему до її розщеплення, до вивільнення внутрішньої енергії. Зовнішнім виразом цього процесу є зміна напрямку руху філософської думки в елліно-римській філософії. Можемо говорити про зміну теоретичних і вартісних орієнтирів філософії, які підвищують цінність еклектики. Такого виду еклектику, на нашу думку, можна назвати "еклектикою відкритих систем". Особливою рисою "еклектики відкритих систем" є постійне прагнення до сприйняття все більшої повноти внаслідок поєднання найрізноманітніших вчень, підходів, поглядів.

"Еклектику відкритих систем" за механізмом саморозгортання ми називаємо дивергентною. Дивергентна еклектика визначається розщепленням попередньо єдиних систем, яке пов'язане з процесом спеціалізації.

Розподіл праці в сфері професійно - філософського пізнання потягнув за собою поступовий відхід зі сфери філософії яскравих інди-

відуальностей, на зміну яким прийшли великі колективи філософів з науковими центрами в Афінах, Александрії, Візантії. Це період появи великих бібліотек і колекцій, період накопичення, збереження і переробки наявного знання.

Еклектизм 1-2 ст. н. е. ґрунтується на платонізмі, який в 3 ст. призвів до виникнення неоплатонізму. Можна вважати закономірністю, що платонізм, незважаючи на свою самостійність, знаходиться в колі проблем Арістотеля і Платона. Це не випадково, бо сама еклектика ґрунтується на традиції, звичці і навіть моді. Завдяки цим процесам теоретична думка елліно-римської філософії йде шляхом продовження нового синтезу, а саме релігійної ідеї.

Два великі потоки теософії, які з Александрії вилились, з одного боку, в християнську віру, а з другого - в неоплатонізм, досить швидко знайшли своє об'єднання в оригінальному мислителі, філософі християнства Августина Блаженному. Вчення Августина є не лише об'єднанням в одне ціле течій елліно-римської філософії, але й живим джерелом усіх наступних вчень. Отже, еклектика античного періоду розвитку філософії є важливим і закономірним моментом розвитку людської думки.

Другий розділ - "Еклектика як елемент побудови філософської теорії. Типологія видів еклектики" - присвячується конкретному аналізу ролі і місця еклектики в побудові філософської теорії і визначенню типології видів еклектики як індивідуальної форми знання.

У процесі дослідження ми прийшли до висновку, що тільки філософія Нового часу дає основи для розвитку еклектики як формального моменту побудови філософської концепції певної теорії. 'Методологічний дуалізм у розумінні природи "спричинення" пізнавальної діяльності, який був властивий філософії Нового часу, лежить в основі

такого визначення еkleктики і дає Г.В.Ф. Гегелю право розглядати еkleктику в рамках формального знання.

Постановка проблеми Всезагального філософією Нового часу - це прагнення з'ясувати власну природу, а саме, природу філософського знання взагалі. Дві філософські течії - емпіризм і раціоналізм вирішують проблему походження і меж людського знання. Взаємна однобічність логіко-гносеологічних положень на початку становлення нового знання приводить до використання еkleктичного способу побудови філософської теорії. Оперування конкретним змістом, який ми називаємо "філософським матеріалом", припускає можливість формалізму, а отже й еkleктики, тому немає потреби зовні нав'язувати конкретному змісту формалізм: цей зміст сам по собі є переходом до формалізму, але він перестає бути цим зовнішнім формалізмом тоді, коли форма є властиве йому становлення самого конкретного. Можна сказати, що еkleктика як момент побудови філософської теорії іманентно властива самій теорії. У той же час ця внутрішня еkleктика має свій зовнішній вираз. Таку еkleктику можна назвати зовнішньою еkleктикою. Зовнішня еkleктика - це той зовнішній формалізм, який ми розуміємо як розрив форми і змісту.

Природа такого типу еkleктики полягає в тому, що при поширенні і захисті того чи іншого вчення дослідники виявляють суперечності, яких треба "уникнути". І. Кант - класик філософської думки розумів, що філософія досягла такого рівня розвитку, що неможливо досягнути її глибину і багатогранність без використання методу еkleктики. Адже творчий процес є злиттям, синтезуванням безлічі духовних активностей, об'єктивованих у філософських вченнях, наукових теоріях. Наукова творчість - це перш за все, діяльність творців нових теорій. Запозичення, переробка, злиття різних теорій, поглядів із за-

гальнокультурних уявлень трансформуються в сферу наукової, філософської активності особистості.

Еклектика як елемент побудови філософської теорії є розсудковий спосіб мислення. Розсудкове мислення – абстрактне, яке здатне розділяти, але не здале об'єднувати те, що роз'єднане, в конкретну цілісність, розсудок дає нам конечні однобічні визначення. В протилежність розсудку розум здатний охоплювати безмежне в повноті його існування і конкретних проявів.

Еклектику як елемент побудови філософської теорії можна розділити на два види: формальну і синкретичну. Формальна еклектика – це розсудковий спосіб пізнання, який ґрунтується на використанні різноманітних елементів змісту без розуміння іманентної суті справи. Але не варто забувати, що навіть, якщо еклектиці невідомий іманентний рух суті предмета, то вона здатна аналізувати і синтезувати різноплановий матеріал.

Формальна еклектика – це приклад роботи негативного, енергії мислення, яка спрямована, з одного боку, на розкладення цілого на окремі частини, а з іншого – саме з допомогою цього роду еклектики частини цілого набувають власного, особистого буття та відособленої свободи. Формальна еклектика як розсудковий спосіб мислення знаходить свою істину, а отже, і саму себе у цій абсолютній розірваності.

На нашу думку, треба чітко уявити межі компетенції формальної еклектики. Пізнавальна межа формальної еклектики – рівень явища. Формальна еклектика не здатна показати приклад дійсної системи, а замість цього дає нам приклад систематики. Під систематикою розуміємо етап у науковому пізнанні, який пов'язаний з розробкою методів і форм упорядкування елементів у структури.

Формальна еkleктика як розсудковий спосіб мислення є засіб переходу до розумового способу мислення. Вона виступає визначеним способом фіксації, ілюстрації суперечності як антиномії, способом "представлення" суперечності як протилежності. Завдання формальної еkleктики полягає у підготовці, обробці протилежностей для їх спекулятивного розв'язання. У той же час еkleктика дає свій специфічний спосіб розв'язання суперечностей. Методологічно це рішення ми знаходимо у філософії І.Канта. 1. Математичні: теза і антитеза взаємно знищуються. Це, з погляду І.Канта, як правильно, так і неправильно, тому що для нас світ як кінечний, так і безкінечний. 2. Діалектичні: теза - явище, антитеза - річ-у-собі. За І. Кантом вони істинні щодо різних світів. Суперечності вирішуються шляхом розведення протилежностей в різні світи.

Синкретична еkleктика - це розсудковий спосіб мислення, який дає змогу розрізнити матеріал завдяки тому, що він систематизований чужою працею, механічно поєднуючи різні його частини. Нелогічність цього типу еkleктики породжується конформіською установкою ідеологічно правильного тексту. Методологією цього типу еkleктики є припущення, що всеціло істинних теорій немає, а є лише частково істинні. Діяльність синкретичної еkleктики спрямована на економію часу: ми утримуємося від зусиль пошуку, аналізу і систематизації істини і покладаємося на ретельний добір результатів чужої праці.

Еkleктика ставить перед пізнанням завдання, яке полягає в необхідності збирання всіх творчих плодів, які досягнуті наукою, культурою, всією цивілізацією. Еkleктика, як правильно пише С.Аверінцев - це стан, який дорівнює нулю. Від нього можна йти як догори, так і до низу. Рух догори - це самовдосконалення, самоосвіта, устремління розуму до саморозвитку, пошуку нових шляхів досягнення

істини, - це відповідальність думки перед внутрішньою сутністю предмета дослідження.

Рух донизу - це маніпуляції істиною, і прагнення досягнути індивідуального результату в науці, житті, завдяки використанню результатів чужої праці. Тому можна зробити висновок, що кожна індивідуальність відповідальна перед собою й іншими людьми за наслідки своєї праці.

Третій розділ - "Еклектика в сфері філософської освіти" присвячується з'ясуванню місця і ролі еклектики в сфері філософського пізнання.

Еклектика виступає як першочергове зусилля, напрямок людської волі і діяння на пізнання в сфері філософської освіти. Це зусилля-спроба перебудови логічних основ власного індивідуального мислення, спроба обґрунтування первинних понять і уявлень особистості про саму себе і світ, який її оточує. Індивід постає перед проблемою, що система відносин, яка притаманна його життєвому досвіду, не завжди співвідноситься зі світом ідеальних предметів філософії.

Природа цього парадоксу полягає в тому, що освіта - це сфера Загального, а індивід сам по собі живе за законами свого індивідуального мислення. Завдання освіти полягає в тому, щоб індивід з допомогою Вчителя досяг рівня Загального, у той час, як і в індивідуальності Загальне знаходить своє наявне буття. Проблема ускладнюється ще й тим, що Загальне знаходиться в сфері відчуженого духу, об'єктивацією якого є філософські тексти.

Знання, яке, закодоване в цих текстах, ми називаємо "застиглим". Сам факт наявності "застиглого" знання продукує можливість присвоєння його всіма тими, хто бере на себе право привласнення. Це є одним із головних онтологічних основ постійного відродження ек-

лектики в сфері філософського пізнання.

Еклектика - першочерговий спосіб розвитку розуму. Таку розвинутість розуму дає вивчення, дослідження історико-філософських текстів. Сприйняття цього різнопланового матеріалу є тим обов'язковим періодом учнівства, який ми маємо на цьому рівні освіти. Отже, еклектика - це період учнівства.

Цей період характеризується тим, що, з одного боку, іде грандіозна внутрішня робота, спрямована на залучення до сфери духу, а з іншого боку - наполеглива робота з "матеріалом", тобто філософськими текстами. Еклектику в сфері філософської освіти можна назвати філософією школярства.

Природно, що індивід відчуває однобічність цього періоду навчання, бо істинне навчання не може здійснюватися з допомогою одних текстів. Тому на цьому формальному, але з іманентною змістовністю, шляху прилучення до сфери духовного, індивід відчуває себе, як зовнішню, негативну свідомість. В той же час, це світ взаємопроникнення буття та індивідуальності.

На цьому рівні пізнання філософія для індивідуальності є зовнішньою данністю, вона є її робота і, очевидно, не позитивна, а негативна. Еклектика як негачія становлення філософа виступає тим способом пізнання, який допомагає формуванню культури дефініції.

Еклектика в сфері філософської освіти - перша форма привласнення знання. Вона, як вміння поєднувати різноманітні вчення, погляди дає змогу побачити перспективу розвитку творчої думки.

Еклектика, як і інші філософські явища, має свою рефлексію. Правда, еклектиці невідома внутрішня духовна рефлексія над предметом аналізу. Рефлексія еклектики спрямована на розклад цілого на окремі частини і на первинне синтезування матеріалу.

Еклектика - це породження самого духу. Еклектика розвивається на основі подвійності. Дух утворює подвійний світ, поділений і, сам в собі, протилежний. Перший світ - це світ відчуження духу, а другий - світ, який дух створює для себе в сфері чистої свідомості.

Еклектика - це початок. З допомогою еклектичного періоду розвитку індивідуальність може досягнути рівня дійсної самосвідомості. На рівні дійсної самосвідомості еклектика є моментом пізнання. Індивід повинен усвідомлювати, що еклектика - це перший період узгодження індивідуальності з Загальним. Це загальне не є абстрактне, а створене і тому дійсне. Г.В.Ф. Гегель пише, що індивідуальність має значущість настільки, наскільки вона освічена. Г.В.Ф. Гегель підкреслює, що індивідуальність освітою готує себе до того, хто вона є сама по собі. Еклектика - перша спроба творення світу індивідуальності.

Четвертий розділ - "Еклектика в сфері художньої творчості" розглядає механізм роботи еклектики в цій специфічній сфері людської діяльності.

Еклектика в художній творчості - це здібність розтинати світ наявного художнього змісту, визначати контури нової форми і в той же час анатомізувати цю форму зсередини. Цей процес наочно можна розглянути, якщо звернутися до історії розвитку мистецтва, архітектури, музики. Так аналіз модерніського, постмодерніського мистецтва показує, що еклектика в художній творчості - це спроба відобразити абсурд нашого життя художніми засобами. Проблема художньої еклектики - це проблема не стільки просторового відображення явищ життя, скільки проблема сприйняття сьогодення через призму попередніх періодів розвитку людської історії. Художня еклектика - це явище, яке ґрунтується на уявленні про прискорений, спресований

час. Якщо ми постарасмося розглянути розвиток основних стилів і тенденцій від епохи Ренесансу і до наших днів, то побачимо, що з наближенням двадцятого століття час панування кожного з них скорочується. Таке враження, що час сам по собі спресовується і примушує людину інтенсивніше спрямовувати свої дії на пошук нових форм самовиразу. Еклектика в художній творчості - одна з таких форм.

Еклектика в художній творчості - це спосіб свободи композиції і пластичних якостей, які досягаються шляхом формалістичного розкладення художнього змісту на роздільні мазки, відтінки, навмисною зміною кольору, деформацією відображення. Для еклектики основний зміст художньої діяльності полягає не в зміні навколишнього світу з допомогою відтворення суспільного ідеалу, а в зміні способу зображення.

На нашу думку, модерністський живопис - внутрішня реакція художника на конфліктність світу, яка спрямована на пошук свого цілісного "Я". Початок двадцятого століття знаменується класовими війнами, революціями, які опустошували людську душу. Кубізм, футуризм, конструктивізм, дадаїзм, течії неоавангардизму прагнули по своєму знайти вихід з існуючого становища.

Класичний живопис, який внутрішньо гармонійний і стрункий, не міг відобразити трагічність того часу. Тому імпресіонізм розвивився в умовах гострої боротьби з академічним мистецтвом. Імпресіонізм - це період розвитку західноєвропейського реалістичного мистецтва, який дав поштовх до зародження нових течій постімпресіонізму, що поширилися на межі минулого і сьогодення століття.

Новий напрямок виник із взаємних експериментів Сера і Сіньяка (напередодні восьмої і останньої виставки імпресіоністів 1886 р.). Картині Жоржа Сера (1859-1891) "Недільна прогулянка на острові

Гранд-Жатт" (1884-1885) надавалося значення маніфеста. Навколо нього згруппувалися Поль Сіньяк, Люсьєн Піссаро, Максиміліан Люс, Тео Ван Рісьберг, Люсі Кутюрє та інші. Цей новий метод живопису полягав у формалістичному розчленуванні кольору, який існує в природі, на складові відтінки і передачі їх на полотні завдяки накладанню роздільних контрастних точок або квадратних мазків різного розміру. Нова своєрідна манера письма отримала назву "пуатилізм".

На початку першого десятиріччя в Парижі з'явилося нове угруповання художників з дивною назвою "фовісти". Душею групи був Анрі Матіс. Навколо нього об'єдналися Моріс Вламінк, Андре Дерен, Альберт Марке, Еміль Фріз, Раул Дюфі та інші. Еклектичність їх діяльності проявлялася в тому, що вони навмисне протиставляли кольори. За їх висловами вони маніпулювали кольорами. Фовісти першими почали говорити про другорядність образності, про відхід від принципу відображення дійсності. Композиція для них це - мистецтво аранжування різних елементів декоративними засобами.

Саме так розумів своє завдання Анрі Матіс, коли створював картину "Жінка в зеленому" (1905). Фовізм можна вважати одним із перших дійсно формалістичних течій живопису.

Головним принципом усіх формалістичних течій живопису є принцип "зробленості". Еклектика в художній творчості - це експеримент у сфері форми. Художники, які експериментували у сфері форми старалися передати засобами живопису і скульптури об'ємність, рух, час і колір.

У результаті пошуків нових образотворчих засобів у мистецтві модернізму виникло три напрямки - кубізм, футуризм, абстракціонізм. Хронологічно першим модерністським напрямком є кубізм. Змінюючи об'єкт живопису, кубісти йшли шляхом, який визначили фовісти. Зару-

біжна критика високо оцінила кубізм і назвала його "революційним поворотом", рівного якому не переживало мистецтво з часу Відродження. Вони дуже швидко дійшли до повного відриву від природних форм, створюючи радикально деформовані і більш абстрактні образи, ніж їх учитель Сезан. Еклектика в художній творчості - це приклад розсудкового стану розуму в мистецтві. Пікассо показує нам приклад експерименту з чистими геометричними формами. Художник, який використовує принцип еклектики, розкладає зоровий образ на множину геометризаних плям і площин.

Завданням еклектики в художній творчості є розчленування всіх видимих і невидимих сторін предмета на багаточисельні дрібні частини і одночасне проектування їх на двомірну площину полотна.

Оскільки еклектика здатна не тільки аналізувати, але й синтезувати, то не дивно, що на зміну кубізму аналітичному прийшов кубізм синтетичний, який принципово не відрізнявся від першого.

Логічним завершенням еклектики в художній творчості є чиста схематизація. Так, якщо порівнювати різні періоди розвитку мистецтва футуристів, то можна побачити, що від зображення тіл і предметів, які рухаються в просторі, вони перейшли до зображення окремих частин розірваних, розділених тіл.

Експресіонізм також прагне створити нову художню форму, мистецтво нового типу. З погляду ідеалу класичного мистецтва цю нову художню форму можна вважати примітивною, але еклектика - це пізнавальний, художній засіб, який відображає подвійність і суперечливість цього світу, чого не може зробити класичне мистецтво з допомогою властивих йому засобів. Мистецтво абстракціонізму знаходить свої засоби виразу світу воєн і розрух.

З абстракціонізмом тісно пов'язані дадаїзм і сюрреалізм. "Да-

да" від французького "Dada"- "коник". "дитячий дерев'яний коник", ще перекладається як "незв'язна дитяча мова". Дадаїзм у своїй творчості використовує класичну модерніську здібність і вміння еkleктики комбінувати різні предмети. Так, Дюшан комбінує різні побутові предмети дуже несподівано, що свідчить про виникнення "реді-мейд" (в буквальному перекладі-"готовий виріб").

У післявоєнні десятиріччя в модернізмі розрізняють багато різних напрямків, серед яких можна назвати поп-арт, відео-арт, оптичне і кінетичне мистецтво, кул-арт, хеппенінг, перформанс та івент. Цей новий напрямок у мистецтві називають пост-модернізмом.

Пост-модернізм активно використовує арсенал побутових речей. Проте робиться це не для милування індустріальними якостями предмета, адже будь-який витвір сучасного мистецтва пост-модернізму - це бажання подолати предметність як таку, бажання побачити зміст за предметом. Художник розуміє, що він повинен перемогти спокусу та зачарування предметом, який в достатку виробляється нашою цивілізацією. Сучасне модерніське мистецтво - це одна з форм свободи, а саме розрізняти нетривіальні змісти, які виникають у процесі комбінаторної гри художника з предметом, з несподіваних зіставлень різноманітних речей: слів, зображень, реальних предметів, навколишнього простору.

Еkleктика - це явище нашого часу. Вона породжена нашим розумом, душевним станом, нашими устремліннями і надіями. Еkleктика - це бажання знайти вихід з існуючого суспільного стану життя. Тому що в епоху, коли велетенські соціальні конфлікти збудують світ, а громадянські пристрасті ризикують обернутися безглуздим кровопролиттям, коли минуле виявляється настільки ж непередбаченим, як і майбутнє, коли людське життя - єдина абсолютна цінність у світі.

може перетворитися у розмінну монету, то хочеться знайти хоча б який-небудь компроміс, щоб перебороти це відчуження, яке вкоренилося в нашому світі. Прийняття еkleктики для нас є рівнозначним її визнанню і утвердженню.

У висновках підсумовуються основні результати дослідження, які можна використати для подальшої розробки проблеми еkleктики.

Основні положення роботи відображені в наступних публікаціях автора:

1. Сафонік Л. М. Про еkleктичний та діалектичний спосіб спосіб мислення // Актуальні питання перебудови суспільних відносин у СРСР. Серія суспільна. Вип. 29. - Львів: Світ. 1991. - С. 43-48.

2. Сафонік Л. М. Про становлення індивідуальності і пізнання // Актуальні проблеми суспільно-політичного і духовного розвитку в Україні. Серія суспільна. Вип. 30. - Львів: Світ. 1992. - С. 13-18.

3. Сафонік Л. М. Індивідуальність і формальне знання // Філософія. Культура. Цивілізація. : Тези доповідей науково-практичної конференції. - Львів, 1991. - С. 33-34.

4. Сафонік Л. М., Ярошенко Т. Про проблеми становлення духовного світу людини // Культура та духовність: Тези виступів науково-практичної конференції. - Львів, 1991. - С. 95.

5. Сафонік Л. М. Еkleктика як елемент побудови філософської теорії // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. Тези доповідей та матеріали Міжнародної науково-практичної конференції - м. Луцьк, 1994. - С. 541-543.

Сафоник Л. Н.

Эклектика как способ познания.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.01 - онтология, гносеология, феноменология.

Р Е З Ю М Е .

Работа содержит теоретические исследования природы и сущности эклектики как философского феномена. Установлено, что эклектика есть первичный этап становления философского знания. Доказано, что эклектика является элементом построения философской теории. Определено типологию видов эклектики и раскрыто сущность эклектики в сфере художественного творчества.

Ключові слова: еклектика, знання, феномен, спосіб пізнання.

Lidia Safonyk.

Eclectic - like the method of knowledge.

The Candidate Thesis for a Master Degree, the Speciality 09.00.01 - ontology, gnosiology, phenomenology. - University, Lviv.

S U M M A R Y

The work contains theoretic investigation of nature as a philosophical phenomenon. It establishes that eclectic is the first stage in forming the philosophical knowledge. It improves that eclectic is the element of creating the philosophical theory. It defines the model of eclectic types and reveals the essence of eclectic in the sphere of graphic arts.

438471

